

De visie op krapte-uitdagingen in de bouwsector volgens Constructiv

Geert Ramaekers - Constructiv

ABSTRACT

Net als andere sectoren kent de Vlaamse bouwmarkt een ernstige krapte aan arbeidskrachten. En de komende periode wordt het tekort nog groter, want de sector draait goed, maar tegelijk wordt ze geconfronteerd met meer sectorverlaters door pensionering. Aan de andere kant, bij de personen die kunnen kiezen om naar de bouwsector te gaan, staat de sector niet op nummer één. Een deel van de oorzaak ligt bij een verkeerde perceptie van de sector: verouderd, niet innovatief, financieel niet aantrekkelijk en geen leeromgevingen. Vanuit de sector wil men met een imagocampagne ('De bouw kijkt verder') en gerichte acties het beeld correct krijgen dat de bouwsector een moderne, innovatieve sector is die garant staat voor tewerkstellingsmogelijkheden, opleidingskansen biedt, goed verloont en ook oplossingen rond de maatschappelijke CO₂-uitdagingen aanreikt. Ze zal haar acties ook richten op jong en oud, want jong geleerd is oud gedaan, met onder meer acties rond aandacht voor STEM-attitudes en techniekacademies.

De Vlaamse bouwsector geeft werk aan meer dan 130 000 arbeiders en bedienden en neemt met 5,8% een significante plaats in op de arbeidsmarkt. Op basis van de trendanalyse van het Steunpunt Werk (via het dashboard 'Trendindicatoren Vlaamse Arbeidsmarkt') kunnen we de evolutie van de tewerkstelling in de bouwsector vanaf 2008 duidelijk analyseren. Na een lichte terugval tussen 2012 en 2016, is er sinds 2016 een continue stijging in het aantal werkenden te noteren. De sector is al meer dan tien jaar vertegenwoordigd in de lijst met knelpuntberoepen. De roep om nieuwe arbeidskrachten is nooit weggeweest, maar is vandaag actueler dan ooit. Jaar na jaar groeit het aantal bouwberoepen op de lijst van knelpuntberoepen, opgemaakt door VDAB. Het aantal bouwvacatures die bij VDAB geregistreerd zijn, is het voorbije jaar met meer dan 10 procent gestegen.

Maar misschien nog frappanter is de volgende vaststelling op basis van cijfers afkomstig uit de VDAB-toepassing Arvastat: het aantal ingeschreven werkzoekenden voor de bouwsector is tussen januari 2017 en september 2021 met meer dan 40 procent geslonken. Neem daarbij ook dat het aantal jongeren dat kiest voor het bouwonderwijs in diezelfde periode gedaald is met 10,6% (Agentschap voor Onderwijsdiensten AGODI, 2021), dan kom je bij een eerste reden waarom de krapte op de Vlaamse arbeidsmarkt voor de bouwsector vergroot is. De visvijver, samengesteld uit jongeren uit het bouwonderwijs enerzijds en de beschikbare werkzoekenden in de bouwsector anderzijds, is sterk verkleind.

Aan de andere zijde is er de behoefte vanuit de Vlaamse bouwbedrijven. Hier zien we drie elementen. Ten eerste is er de economische bedrijvigheid van de bouwsector. Tussen januari 2017 en september 2021 is de omzet in de bouwsector systematisch blijven stijgen. Veel bouwbedrijven hebben door de krapte op de arbeidsmarkt zich gewend tot andere vormen van tewerkstelling. Uitzendarbeid is goed voor 3,5% à 4% van de totale tewerkstelling. Een grotere groep van arbeidskrachten komt uit het buitenland, via detachering. Aan de hand van de Limosa-aanmeldingen berekende Constructiv dat er jaarlijks meer dan 10 000 VTE's actief waren op de Vlaamse bouwerven.

Daarnaast is er ook de vervangingsbehoefte van de bouwbedrijven. Constructiv maakt jaarlijks een studie omtrent de in- en uitrede in de bouwsector. Deze studies tonen aan dat er jaarlijks een behoefte is aan 15% vervanging van personen die de sector verlaten. De grootste groep verlaat de sector om ofwel met een ander statuut aan de slag te gaan in de sector, ofwel om in een andere sector te gaan werken. Het aandeel dat op (brug)pensioen gaat, is beperkt tot 2000 personen per jaar. Maar ook hier staat de bouwsector voor een extra uitdaging: simulaties op onze leeftijds piramide, uitgevoerd door de studiedienst van Constructiv, tonen aan dat het aantal personen die de sector omwille van pensionering gaat verlaten, jaarlijks zou verdubbelen tussen 2023 en 2030. De Universiteit van Antwerpen legt momenteel de laatste hand aan een studie, in opdracht van Constructiv, die cijfermatig de problematiek gedetailleerder in beeld wil brengen, maar ook kwalitatief voorstellen wil aanreiken om de uitdaging het hoofd te bieden.

Tot slot, bovenop de bovenstaande vervangingsbehoefte staat de sector voor tal van uitdagingen. Vanop alle beleidsniveaus, van Vlaanderen tot Europa, worden diverse plannen en opties bekeken om de klimaatdoelstellingen te behalen. De bouwsector kan een grote reductie van CO₂-uitstoot realiseren en dus bijdragen tot het behalen van deze doelstellingen. Op vlak van de uitvoering is het duidelijk welke wijzigingen zich opdringen in de profielen van de bouwsector, zowel voor de zittende arbeiderspopulatie, als ook voor de toekomstige. Voor de renovatiebehoefte voerde IDEA Consult voor de bouwsector een competentiebehoeftestudie onder de benaming 'RenoVlamt' uit. De resultaten worden nu omgezet in concrete acties in de sector. De verschillende overheden ondersteunen deze doelstelling met concrete financiering voor bouwprojecten en met het aanzetten van eigenaars tot renoveren.

Een andere uitdaging waar de bouwsector voor staat, is de digitalisering en robotisering. De digitalisering is volop markt aan het winnen bij de voorbereiding en planning van de bouwprojecten via BIM maar ook via standaardisatie, *LEAN-management* en prefab. De robotisering doet zijn intrede op de werven via drones (voor opmetingen, inspecties en moeilijker bereikbare locaties), cobots of exoskeleten (ter ondersteuning van de arbeiders), slimme chips die mee ingewerkt worden en zo data beschikbaar maken voor het bouwproces en effectieve robots die het werk overnemen. En zoals al eerder in studies is aangetoond, zullen deze elementen niet leiden tot het schrappen van arbeidsplaatsen, maar net tot het creëren van nieuwe profielen. Niettemin moeten we vaststellen dat nieuwe profielen nog niet aangeboden worden via het onderwijs en het aanbod aan bijscholingen nog beperkt is. Er zijn bijvoorbeeld maar een handvol opleidingscentra erkend om drone-opleidingen te geven in Vlaanderen.

Reeds in het verleden werden er acties en campagnes gevoerd om een antwoord te bieden op de krapte. Uiteraard is het effect van campagnes heel moeilijk te meten, maar het gevoel leefde toch dat het effect te beperkt was. Net omdat de uitdaging zo groot is, leeft het bewustzijn in de sector om een gepast antwoord te geven aan de uitdagingen. Een van de vele randbemerkingen die gemaakt werd bij de evaluaties van de acties, was dat de sector een verkeerd imago heeft, vooral bij personen die de sector niet kennen. Dat zorgde ervoor dat de drempel om naar de bouwsector te komen heel groot was voor nieuwkomers, uit onderwijs, uit andere sectoren of uit het buitenland.

Recent besliste de sector om een strategie op lange termijn uit te werken. De doelstellingen zijn ambitieus: men verwacht dat 20% meer personen kiezen voor een opleiding in de bouw, dat 20% meer personen kiezen voor een job in de sector en tot slot dat 20% minder mensen de sector de rug toekeren. Om de acties goed voor te bereiden, liet de sector een imago-onderzoek uitvoeren. De resultaten bevestigden een aantal gekende problemen, maar het onderzoek wees ook enkele aanvullende items aan.

Op de eerste plaats heeft de maatschappij een erg eng beeld van de bouwsector. Men kent slechts een handvol traditionele beroepen, zoals metselaar of schrijnwerker. En dit terwijl de sector meer dan veertig verschillende beroepen identificeert en ook toekomstgerichte jobs zoals drone-piloot of BIM-modeleur op haar lijstje heeft staan.

Dit laatste sluit ook aan bij een ongekend element van de bouwsector: de innovatie die zich de jongste tien jaar heeft ingezet in de sector. Dit innovatie-aspect komt ook terug in de traditionele beroepen: een muur kan ook verlijmd worden in plaats van gemetseld, het verzagen van hout gebeurt volautomatisch op basis van een barcode en zonder risico voor het zagen in de vingers, of het uitgraven van een bouwput kan volledig GPS-gestuurd gebeuren. Eerder werden al de nieuwe beroepen toegelicht, maar in de brede bouwsector zijn de voorbije jaren ook tal van nieuwe bouwtechnieken en bouwproducten geïntroduceerd.

Terwijl iedereen het heeft over de grote klimaatuitdagingen waarvoor onze wereld staat, ziet niemand de bijdrage die de bouwsector hierin kan leveren. Een groot deel van de CO₂-besparing kan gerealiseerd worden door het verwezenlijken van duurzamere gebouwen. Het Belgische gebouwenpark is erg verouderd, waardoor het veel energie verbruikt. Een doordachte renovatie kan zeer veel besparen. Overall praat men bovendien over circulair. Ook de bouwsector is een voorloper op het gebied van hergebruik van oude materialen. We zijn al de Europese top op vlak van selectieve sloop en hergebruik. De verdere stap naar circulair is ook ingezet. Dit zijn allemaal elementen waar de bouwsector troeven in kan uitspelen, maar men ziet en kent deze niet.

Tot slot heeft de sector ook niet het imago dat er werkzekerheid en een goede verloning is voor de personen die in de sector werken. En dat terwijl de hoger geciteerde cijfers duidelijk aangeven dat we nog steeds een groeisector zijn op vlak van tewerkstelling en over een lange termijn beschouwd, ook steeds aanwezig zijn geweest. Een gelijkaardig verhaal op vlak van verloning en sociaal statuut: in verhouding tot andere industriële sectoren, zitten we met de uurlonen van de arbeiders mee in het koppeloton. Maar wat veel minder gekend is, is dat de sector over de jaren heen een serieus aanvullend sociaal statuut heeft uitgebouwd, zowel in aanvullende verloning, als andere voordelen. Denk daarbij aan een eigen sectoraal aanvullend pensioen, een hospitalisatieverzekering voor de bouwvakker en hun familie en een sectorale getrouwheidspremie. Bovendien investeert de sector ook in de kennis van de arbeiders. Vorig jaar volgden 26 181 Vlaamse arbeiders in het totaal 707 256 uren aan bijscholingen.

De bouwsector is een sterke KMO-sector. Dat geeft haar veel flexibiliteit en mogelijkheden, maar speelt de sector wel parten op vlak van uitstraling in de domeinen van innovativiteit en ook herkenbaarheid. Slechts weinig bouwbedrijven hebben een nationale uitstraling en zijn gekend van De Panne tot Kinrooi. Als de sector de pers haalt, is dat eerder met een arbeidsongeval, de faillissementscijfers, wordt ze gelinkt aan zwartwerk of met de tewerkstelling van buitenlanders. Vaak zijn deze artikelen ongenueanceerd. Zo zakt het aantal arbeidsongevallen in de sector al zeven jaar op rij, de faillissementen zijn vaak eenmanszaken die geen personeel tewerkstellen en de tewerkstelling van buitenlanders verloopt via Europese regelgeving en is legaal dankzij de Limosa-meldingen. De sector heeft zelfs een PEC-plan, een Plan voor Eerlijke Concurrentie, met de overheid afgesloten. Recent voerde ze een sectorale regeling in dat alle nieuwkomers verplicht een veiligheidsopleiding moeten volgen. Ze uitte ook de wens dat ook andere personen, die niet onder de sectorale regeling vallen maar wel op werven actief zijn, eenzelfde veiligheidsopleiding zouden volgen. De bal ligt nu in het kamp van het beleid.

De strategie van de imagocampagne zal op drie niveaus uitgerold worden, waarbij we impact willen hebben op het maatschappelijke niveau, maar eveneens het persoonlijk belang willen aanspreken. De kapstok die gehanteerd wordt, is de slogan 'De bouw kijkt verder'. De campagne wordt gedragen door alle sociale partners van de bouwsector en het sectorfonds. Maar ze rekenen ook op hun stakeholders om hier hun schouders onder te zetten. Er is recent gestart met een imagocampagne via tv-spots en sociale media. Men zet breder in op het straatbeeld door gebruik te maken van de werven van de bouwbedrijven. Maar ook scholen en opleidingscentra zijn partner en kregen promomateriaal om het beeld uit te dragen. Het geheel wordt ondersteund door een campagnewebsite¹.

¹ zie www.debouwkijktverder.be

In een tweede laag zal er gewerkt worden op het overtuigen van individuen, via zogenaamde *call-to-actions*. Hierbij wil men zowel de vooroordelen verder wegwerken, als inspelen op de opportuniteiten van de bouwsector. Hierbij zal sterk ingezet worden op het aantrekken van nieuwe arbeidskrachten, via onderwijs, in samenspraak met VDAB, maar wordt er ook gekeken naar zij-instromers en de zogenaamde niet-beroepsactieven. De pijlen zullen ook op het jonge publiek gericht worden opdat er doordachte studiekeuzes gemaakt worden. Met initiatieven zoals een *STEM-profiler*² voor jongeren in het lager onderwijs, bouwkampen³ en een samenwerking met de techniekacademies, wil men een bewustzijn van jongs af aan aanleren. De sector brengt de werven via VR-brillen bij het grote publiek en zet mee in op de ontwikkeling van VR-opleidingsmodules, voor zowel het onderwijs als de arbeiders in de sector zelf.

De derde fase is de fase van activering: mensen effectief toeleiden naar de jobs in de sector, de nieuwe technieken nog breder toepassen in de bouwbedrijven, overheden aanzetten om duurzamere keuzes te maken in hun bouwprojecten of initiatieven laten nemen om eigenaars aan te zetten tot meer renovatie enzovoort.

De verwachtingen van de nieuwe campagne zijn even hoog als de krapte vandaag op de arbeidsmarkt. Via een gerichte aanpak, maar evenzeer met verenigde krachten en de ondersteuning van de stakeholders, wil de sector de toekomst inkleuren.

—
2 zie www.mijnSTEMcheck.be

3 zie <https://youtu.be/ZOXZ1DcUytw>